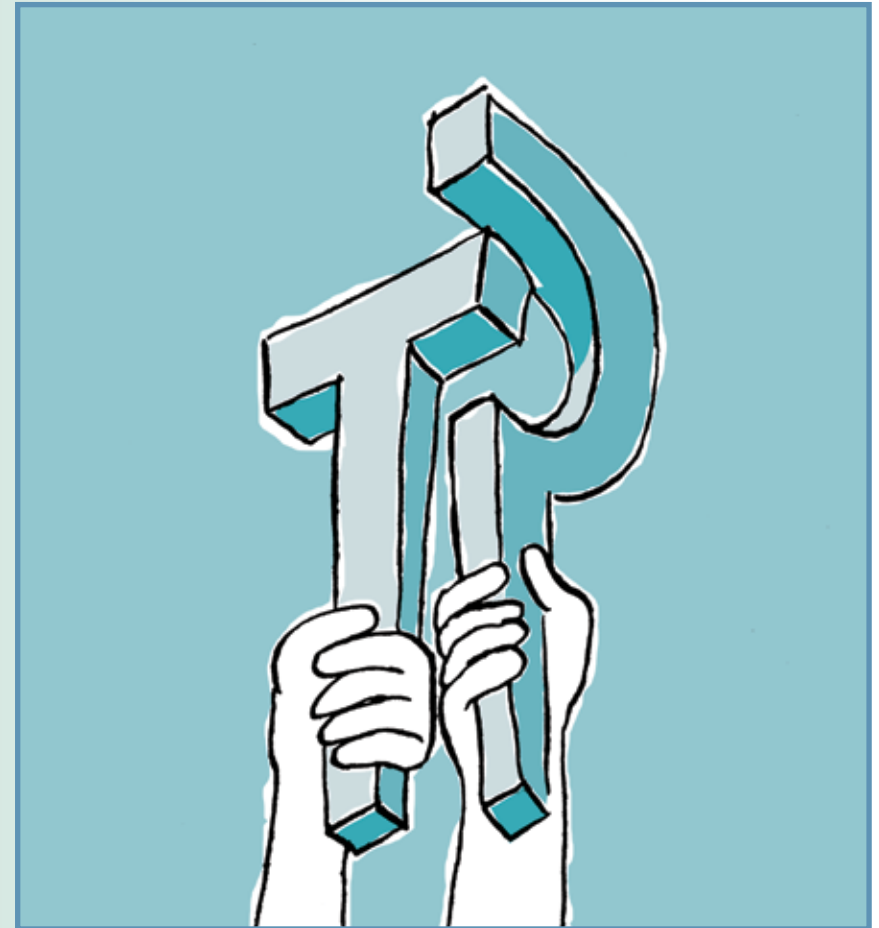

PERESZTROJKA

A modul szerzője: Püspöki Péter

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

12. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
I/a M. Gorbacsov beiktatási beszéde (1. tanóra)					
A	A tanár felolvas egy részletet M. Gorbacsov beiktatási beszédéből. 4 perc	A történeti időkeret megteremtése	Frontális munka – tanári felolvasás		P1 (Történeti forrás)
I/b Előzetes „tudásbázis” kialakítása					
A	A tanári megkérdezi a diákoktól, hogy mit tudnak a nyolcvanas évek Szovjetuniójáról. A felvetődő gondolatokat szóháló formájában egy nagy csomagolópapíron rögzíti. 5 perc	A témához kapcsolódó előzetes ismeretek összegyűjtése Rendszeralkotás	Frontális munka – ötletbörze és irányított beszélgetés	Csomagolópapír Sötét színű filctoll Ragasztógyurma	
B	A tanár a következő kulcsszavakat írja fel elszórta egy nagy csomagolópapírra: Brezsnyev, pártállam, enyhülési politika, afganisztáni bevonulás, peresztrojka. A tanulók közösen felidéznek, hogy mi jut eszükbe e kifejezésekről, és újabb fogalmakkal egészítik ki a tablót. 5 perc	A témához kapcsolódó előzetes ismeretek összegyűjtése Rendszeralkotás Asszociációs készség	Frontális munka – ötletbörze és irányított beszélgetés	Csomagolópapír Sötét színű filctoll Ragasztógyurma	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I/c Keretjáték felkínálása					
A	A tanár megajánlja a tanulóknak, hogy szövegek alapján és szerepjátékokba ágyazva dolgozzák fel ezt a témát. 1 perc	Az érdeklődés és a játékkedv felkeltése	Frontális munka – tanári közlés		
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a Szövegfeldolgozás – szövegértelmezés					
A	Az osztály két részre oszlik. Az egyik nagy csoport tagjai párokat alkotnak. Minden pár kap egy részletet Gorbacsov egyik beszédéből (D1). Az osztály másik fele eközben négy csoportban dolgozik. A csoportok egy-egy olyan szöveget kapnak, amelyek a brezsnyevi időszakról szóló információkat tartalmaznak (D2-5). A pároknak és a csoportoknak is az a feladata, hogy válaszoljanak a szövegükhöz tartozó kérdésekre. 25 perc	A korábbi ismeretek újakkal való bővítése Szövegértés Lényegkiemelés Együttműködés	Differenciált páros és csoportmunka – szövegfeldolgozás és feladatmegoldás	D1-5 (Szövegek és feladatok)	
II/b A „tudásbázis” bővítése					
A	A szövegek feldolgozása során nyert ismeretek birtokában a diákok kibővítik az óra elején kialakított „tudásbázisukat”. Mindenki mond egy-egy olyan elemet, amely még nem szerepel a szóhálóban, de része a 80-as évek Szovjetuniójáról való tudásunknak. A tanár vagy diák elhelyezi az információkat az óra elején elkezdett lapon. (Itt ér véget az első tanóra.) 10 perc	A megszerzett új ismeretek közreadása és beépítése a korábbi tudáshálóba Felelősségvállalás Tudásátadás Együttműködés	Egész csoportos gyakorlat – közös szóháló bővítés	A korábban készült csomagolólapok	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/c Szaharov és a szovjet másként gondolkodók (2. tanóra)					
A	A tanár a P2 melléklet segítségével röviden bemutatja a szovjet másként gondolkodók szimbolikus alakját, A. Szaharovot. 5 perc	Új ismeretek nyújtása Hallás utáni szövegértés	Frontális munka – tanári magyarázat		P2 (Háttér-információk)
II/d Egyeztetés – Miért...?					
A	A tanár beszélgetést kezdeményez a következő kérdésekről: Vajon miért volt fontos a hatalomnak Szaharov és a hozzá hasonló gondolkodók megnyerése? Vajon hogyan fogadhatták a visszahívó szirénhangokat a korábban üldözött, száműzetésbe kényszerített értelmiségiek? 10 perc	A korabeli ellenzéki értelmiségiek helyzetének elemzése Kritikai gondolkodás Empátia	Frontális munka – irányított beszélgetés		
II/e Történelmi találkozó					
A	Az előző beszélgetés dramatikus formában folyik tovább. A tanulók a száműzött tudósok egy csoportjának szerepét veszik magukra, a tanár pedig a gorbacsovi vezetés egyik megbízottjának a szerepébe lép. A megbízott feladata, hogy egy gyűlés keretében visszatérésre és a peresztrojka szellemi támogatására ösztönözze a „disszidenseket”. A diákok pedig szerepüknek megfelelő gondolatokat fogalmaznak meg az elképzelt helyzetben. (A tanári felkészülést a P3 melléklet internetes oldalai segíthetik.) 20 perc	Gondolatok ütköztetése dramatikus játék keretében Kreativitás Szóbeli szövegalkotás Együttműködés	Egész csoportos improvizáció – gyűlés		P3 (Háttér-információk)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	Tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/a Reflexiók					
A	A tanulók megfogalmazzák benyomásaikat, gondolataikat, érzéseiket az eljátszott eseményekkel kapcsolatosan. 10 perc	Visszatekintés Kritikai gondolkodás Önkifejezés	Drámajáték – a pillanat megjelölése		
B	A gyűlés befejeztével a tanulók kapnak egy-egy tesztet (D6), amelyben a peresztrojkával kapcsolatos állításokról kell véleményt formálniuk. A tesztek kitöltését követően a tanár összegző beszélgetést kezdeményez arról, hogy milyen eredménnyel járt a gorbacsovi reformkísérlet. 10 perc	A megszerzett új tudás elsajátításának ellenőrzése Rendszerező képesség	Egyéni tesztírás Frontális munka – irányított beszélgetés	D6 (Záró teszt)	
C	Az óra végén a tanár a legfontosabbnak tűnő mozzanatok kiemelésével értékeli a diákoknak a foglalkozáson nyújtott teljesítményét. 10 perc	Visszajelzés adása a tanulóknak	Frontális munka – tanári értékelés		

TANÁRI SEGÉDLETEK

P1 GORBACSOV BESZÉDE CSERNYENKO HALÁLÁT KÖVETŐEN

Kedves Elvtársak!

Súlyos veszteség ért bennünket, egész pártunkat és országunkat. Eltávozott az élők sorából Konsztantyin Usztyinovics Csernyenko, a hű leninista, a Szovjetunió Kommunista Pártjának és a szovjet államnak, a nemzetközi kommunista mozgalomnak kiemelkedő egyénisége, az érzékeny lelkületű és nagy szervezőképességgel megáldott ember. Konsztantyin Csernyenko nagy és dicső utat tett meg. Minden területen, ahová a párt állította, mind teljesebben bontakozott ki a tehetsége, az a képessége, hogy az emberekkel foglalkozzon. Konsztantyin Csernyenko mint az SZKP KB főtitkára, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének elnöke, minden erejét és tudását az ország gazdaságának fejlesztésére, a nép jólétének növelésére és kulturális színvonalának emelésére, a haza biztonságának megóvására, a világbéke megőrzésére és megszilárdítására összpontosította. [...]

A XXVI. Kongresszuson, majd a központi bizottság ezt követő ülésein Jurij Andropov és Konsztantyin Csernyenko tevékeny közreműködésével kidolgozott stratégiai irányvonal változatlan és az is marad. Ennek célja az ország társadalmi-gazdasági fejlődésének meggyorsítása, és a társadalmi élet minden területének tökéletesítése. Konkrétabban szólva, a termelés anyagi-műszaki bázisának átalakítása, a társadalmi, elsősorban a gazdasági viszonyok rendszerének tökéletesítése, magának az embernek a fejlődése, az anyagi élet- és munkakörülmények minőségi javítása, az ember szellemi arculatának fejlesztése.

A párt következetesen meg fogja valósítani az általa kidolgozott szociálpolitikát. Mindent az emberért, az ember javára – ennek a programtételnek egyre konkrétabb tartalommal kell telítődnie. [...]

[...] Elvtársak! Az előttünk álló bonyolult feladatok megoldása megköveteli a párt további szilárdítását, szervező és irányító szerepének további növelését. [...] Napjainkban széleskörűen folyik az SZKP XXVII. kongresszusának az előkészítése. A kongresszuson megvizsgáljuk a párt új szövegezésű programját, meghatározzuk országunk fejlődésének távlatait a következő ötéves tervidőszakra és 2000-ig.

Az idő feszített alkotómunkát követel minden pártszervezettől, fenttől lentig. [...] Ma a központi bizottság ülése bonyolult és nagy kötelességet bízott rám, megválasztott az SZKP KB főtitkárának. Jól tudom, milyen nagy a belém helyezett bizalom, és milyen nagy a velem járó felelősség. Munkámban számítok a politikai bizottság tagjainak és póttagjainak, a központi bizottság titkárainak és az egész központi bizottságnak a támogatására és aktív segítségére. [...] Ígérem önöknek elvtársak, minden erőmmel azon leszek, hogy híven szolgáljam pártunkat, népünket, a nagy lenini ügyet.

Beszéd az SZKP Központi Bizottságának ülésén (1985. március 11.)

Megjelent Mihail Gorbacsov: *A szocialista építés során lévő feladatai*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1985, 7–15. o.)

P2 HÁTTÉR-INFORMÁCIÓK

Andrej Dmitrijevics Szaharov (1921 – 1989)

Szovjet fizikus, Nobel-békedíjas tudós. Aktívan közreműködött a szovjet hidrogénbomba létrehozásában. Ez később, mint más atomfizikusoknál is, lelkiismereti válságot idézett elő benne. Küzdeni kezdett az atomkísérletek teljes eltiltásáért. 1968-ban megírta a Gondolatok a fejlődésről, békés egymás mellett élésről és szellemi szabadságról című könyvét. Politikai állásfoglalásai, sajtókonferenciái egyre élesebben állították szembe az állami hatóságokkal. Ily módon természetes úton lett a 60-as években kibontakozó szovjet polgárjogi mozgalom egyik alapítójává.

1970-ben emberjogi bizottságot alapított a Szovjetunióban, memorandumot írt a békés egymás mellett élésről és a szellemi szabadságról. 1979 decemberében az afganisztáni szovjet intervenció ellen is tiltakozott. 1980. 01. 22-én a nyílt utcán letartóztatták, és a külföldiek elől elzárt Gorkijba száműzték, ahonnan 1986. 12. 19-én térhetett vissza a nagy nemzetközi nyomás hatására. Szaharov kritikusa és egyben szellemi támogatója volt Mihail Gorbacsovnak. 1989. december 15-én Moszkvában hunyt el szívroham következtében.

Alexandr Szolzsenyicin, a kor másik nagy ellenzéki alakja csodának nevezte Szaharov megjelenését a szovjet államban. *„Amikor Lenin kigondolta és megalapította, Sztálin pedig kifejlesztette és megszilárdította a totalitárius állam zseniális sémáját, mindezt úgy tervezték és úgy valósították meg, hogy ez a rendszer örökkévaló legyen, csupán a vezér intésére változhasson, s ne maradjon benne hely a szabad hangnak, ne keletkezessen benne ellentmondás. Mindent előre kigondoltak benne, egyvalami: a csoda a megmagyarázhatatlan kivételével; a csodát nem lehetett előre látni, betervezni és eleve kiirtani. Ilyen csoda volt Andrej Dmitrijevics Szaharov megjelenése a szovjet államban, a korrupció, lefizethető, elvontelen műszaki értelmiség egyik legfontosabb s legjobban dédelgetett titkos fészkeiben: valóban úgy hatott, akár a hidrogénbomba.”*

Források:

Szilágyi Ákos szerk.: *Befejezetlen forradalom*. Szabad-Tér Kiadó, 1987, 299. o.

Mihail Heller–Alexandr Nyekrics: *A Szovjetunió története*. Osiris Kiadó, Budapest, 1996, 494. o.

Moszkvába való visszatérését követően Szaharov interjút adott a Der Spiegel című német lapnak. Az alábbiakban az interjú egy részlete következik.

Spiegel: *Andrej Dmitrijevics, hogy érzi magát Moszkvában?*

Szaharov: Természetesen sokkal jobban, mint a gorkiji kórházban. Ez a kórház börtönné vált számomra. Mindegyik bejáratnál KGB-őrök álltak. Irányított, nem önállóan cselekvő orvosok kezében voltam.

Spiegel: *Mit csinált azóta, hogy visszatért Moszkvába?*

Szaharov: Részt vettem két szemináriumon a Lebegyev Intézetben, többre nem maradt időm. A nyugati tömegtájékoztatási eszközök tudósítói minduntalan kisajátítottak. Még a bőröndömet sem csomagoltam ki.

[...]

Spiegel: *Végeredményben Mihail Gorbacsov főtitkár egy számára kellemetlen embernek – egy olyan embernek, aki őt bírálta és ezután is bírálni fogja – megengedte, hogy Moszkóba jöjjön. Miért vállalta ezt a kockázatot? Jelét akart adni annak, hogy valóban azt kívánja, hogy a Szovjetunióban liberalizálódás menjen végbe?*

Szaharov: Sohasem szólaltam fel személy szerint Gorbacsov ellen, sohasem bíráltam személy szerint elődeit. Hivatalos nyilatkozataim létező negatív jelenségekre vonatkoznak, például az emberi jogok megsértésére, és a lelkiismeretük miatt letartóztatott foglyok elleni megtorlásra. ...

[...]

Spiegel: *Nem csodálkozott azon, hogy a hatóságok még azt is megengedték hogy az állami televízió stúdiójában interjút adjon amerikai riportereknek?*

Szaharov: Igen, vannak változások hazánkban. Remélem, hogy ez nem csupán ideiglenes célokat szolgáló politikai demonstráció, hanem valóságos változás.

Spiegel: *Számított erre?*

Szaharov: Általában nem számítottam arra, hogy szabadon bocsátanak minket, engem és a feleségemet. Magunkban igen hosszú, talán örök száműzetésre voltunk felkészülve. De mindez rettentő gyorsan alakult így.

Spiegel: *Lehetséges, hogy ön eszközként szolgál a pártpropaganda számára.*

Szaharov: Azt hiszem, szabadon bocsátásom valóban segítséget nyújt Gorbacsovnak. De azt remélem, hogy ez nem csak egyszerűen propaganda, hanem olyan valóságos tendencia is, amelyre a társadalom fejlődésének jelenlegi szakaszában szükség van. Szabadon bocsátásom talán próbája annak, hogy hogyan valósulnak majd meg a változások a Szovjetunióban Gorbacsov főtitkársága idején. Ebben nem látok semmi rosszat.

Interjú Andrej Szaharovval Der Spiegel, 1987. 2. szám
Szilágyi Ákos szerk.: *Befejezetlen forradalom*. Szabad-Tér Kiadó, 1987, 267–269. o.)

P3 HÁTTÉR-INFORMÁCIÓK AZ INTERNETEN

www.mult-kor.hu >> hírek >> XX. század

A keresőbe a peresztrojka szót írjuk be. Eredményül az alábbi, a témára vonatkozó cikkeket kapjuk:

1. A mindenható főtitkár: 100 éve született Brezsnyev

Száz éve, 1906. december 19-én született az ukrajnai Dnyeprodzerzsinszkben (ma Dnyiprodzerzsinszk) Leonyid Iljics Brezsnyev, aki 1964 és 1982 között állt a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP), és ezzel gyakorlatilag a szocialista tömb élén.

2. Az augusztusi puccsal ért véget a Szovjetunió

Tizenöt éve, 1991. augusztus 19-én hajnalban meghökkentő közlemény sokkolta a moszkvai rádió hallgatóit (és az egész világot): egy új testület, a Rendkívüli Állapot Állami Bizottsága (GKCSP) bejelentette a rendkívüli állapot bevezetését a Szovjetunió egyes területein. A közlemény szerint Mihail Gorbacsov szovjet elnök egészségi állapota miatt nem képes ellátni kötelességeit, így azokat az alkotmány 127. cikke értelmében az alelnök, Gennagyij Janajev veszi át.

3. Andrej Szaharov, a békeharcos atomkutató

Nyolcvanöt éve, 1921. május 21-én született Moszkvában Andrej Dmitrijevics Szaharov orosz atomfizikus, a szovjet hidrogénbomba atyja, később polgárjogi harcos.

4. Húsz éve kezdődött a szovjet peresztrojka

Húsz éve, 1986. február 25-én hirdette meg a Szovjetunió Kommunista Pártjának (SZKP) XXVII. kongresszusán Mihail Gorbacsov pártfőtitkár a peresztrojkat (szó szerint: átépítést), a politikai-gazdasági rendszer átalakítását.

5. Meghalt a peresztrojka atyja

Alekszandr Jakovlev a peresztrojka és glasznosztj atyja, az utolsó szovjet kommunista pártfőtitkár, majd a demokratikusabbá vált ország első elnökének, Mihail Gorbacsovnak a legszorosabb szövetségese súlyos betegség után 82 éves korában Moszkvában halt meg – írja a Népszabadság.

További javasolt irodalom:

Mihail Heller–Alexandr Nyekrics: *A Szovjetunió történet.* Osiris Kiadó, Budapest, 1996.

Font Márta–Krausz Tamás–Niederhauser Eil–Szvák Gyula: *Oroszország története.* Maecenas Kiadó, 1997.

Krausz Tamás szerk: *Rendszerváltás és társadalomkritika.* Napvilág Kiadó, Budapest, 1998.